
МЕТОДИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

УДК 373.3.015.3:75

DOI 10.31654/2663-4902-2022-PP-4-55-61

Аліксійчук О. С.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
olenaaliksiichuk@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2494-8173

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СПРИЙНЯТЛИВОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ПЛАСТИЧНОГО ІНТОНУВАННЯ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА**

Стаття присвячена дослідженню та висвітленню проблеми розвитку емоційної сприйнятливості молодших школярів засобами пластичного інтонування на уроках мистецтва.

Підсумовуючи результати науково-методичних досліджень з окресленої проблематики, розглянуто поняття: «емоційне сприйняття» – процес, який триває упродовж вивчення та пізнання творів музичного мистецтва; «емоційна сприйнятливість» – специфічна індивідуальна властивість кожного окремого індивіда. Конкретизовано сутність дефініції «емоційна сприйнятливість» як індивідуальну здатність особистості молодшого школяра до емоційної реакції на музику, відчуття характеру та настрою твору мистецтва, здатність до співпереживання, а також до емоційно-образної уяви тощо.

Визначено поетапність впровадження пластичного інтонування: етап ознайомлення та формування уявлень учнів про особливості пластичного самовираження під музику; етап набуття досвіду та навичок «пластичного» інтонування; творчо-діяльнісний етап готовності учнів до самостійного створення авторських імпровізаційних пластичних етюдів.

Описується комплекс технологій та методів впровадження пластичного інтонування на уроках музичного мистецтва, зокрема, методика В. Коен – «методика дзеркала», «метод музичних дзеркал», суть якої полягає у віддзеркаленні рухів вчителя учнями класу (педагог, наче у дзеркалі, відображає зміст музичного матеріалу, емоційно-пластично відтворюючи музичні образи).

Висвітлено потенціал методу пластичного інтонування, який покликаний: активізувати та розвивати пізнавальний процес учнів, процес музичного сприйняття; скеровувати у потрібному емоційному ключі природну рухову активність учнів у вигляді оптимізації емоційно-моторного комплексу.

Окреслено перспективу використання пластичного інтонування на уроках мистецтва у закладах загальної середньої освіти.

***Ключові слова:** емоційна сприйнятливості, освітній процес, молодші школярі, уроки музичного мистецтва, пластичне інтонування.*

Постановка проблеми. Проблематика розвитку емоційної сприйнятливості молодших школярів у період сьогодення є досить ваговою, оскільки активно сприяє процесу цілісного розвитку особистості та комплексному становленню підростаючого покоління у інтелектуальному та духовному ракурсах.

Емоційно-почуттєва сфера людини є невід'ємною частиною розвитку особистості. У сучасних дослідженнях, присвячених проблемам формування емоційної сприйнятливості молодших школярів, прослідковується основна думка, що у закладах

загальної середньої освіти проблема формування емоційної сприйнятливості молодших школярів засобами музичного мистецтва є важливою складовою процесу цілісного розвитку особистості молодшого школяра. Рівень розвитку емоційної сприйнятливості впливає на формування світогляду підростаючого покоління та сприйняття школярами навколишньої дійсності.

«Концепція Нової української школи» скеровує увагу на активізацію та реалізацію особистісних результатів. Освітня програма у закладах загальної середньої освіти включає такі складові: формування естетичних цінностей та потреб, розвиток емоційної сприйнятливості, естетичних та етичних почуттів, виховання емоційно-моральної чуйності, доброзичливості, співпереживання іншим людям [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія емоційного сприйняття музичного мистецтва розглядалась у працях Г. Падалки, О. Рудницької, В. Верховинця, Е. Жак-Далькроза, В. Коена, М. Масол, В. Черкасова; у сучасних програмах музичного мистецтва для закладів загальної середньої освіти було обґрунтовано роль пластичного інтонування Л. Арістовою, А. Зарубою, О. Калініченко, Л. Кондратовою, Л. Масол, О. Савченко, О. Сергієнко, Р. Шиян та іншими. Науковці та педагогіки практики одноставно відзначають ефективність застосування в освітньому процесі пластичного інтонування на уроках музичного мистецтва як засобу розвитку емоційної сприйнятливості молодших школярів.

У психологічному словнику-довіднику дефініція «емоції» тлумачиться як «психічні стани і процеси в людини і тварини, в яких реалізуються їхні ситуативні переживання. Через емоції виявляється позитивне або негативне ставлення індивіда до предметів та явищ оточуючого світу, до інших людей, до самого себе» [5, с. 61].

Практика впровадження пластичного інтонування на уроках музичного мистецтва засвідчує, що діти здатні під час слухання музики емоційно «зчитувати» музичні образи та за допомогою жестів та рухів реагувати на зміни музичної мови. Враховуючи зв'язок слова, руху, міміки та пантоміміки, швейцарський музикант-педагог Е. Жак-Далькроз розробив систему ритмічного виховання дітей. Викладач Єрусалимської академії Вероніка Коен запропонувала авторську методику пластичного інтонування основою якої є розвиток музичного слуху за допомогою рухів. Вона вказувала, що завдяки пізнанню музики через жести та рухи сприймання музики з пасивного слухання переходить на активно-діяльнісний рівень [1].

А. Джумеля зазначає: «...розмовне, музичне і рухове інтонування являють собою споріднені семіотичні системи. В їх основі лежить інтонаційний початок, фонетична відповідність, темпо-ритм, синтаксична розчленованість, тому використання цієї паралелі у процесі фахового навчання доцільне й надзвичайно важливе. Пластичне інтонування як засіб творчого розвитку особистості посідає особливе місце в системі музично-ритмічного виховання» [2].

Дану проблему можна вважати актуальною, що вимагає дослідження та висвітлення ефективних методів, прийомів, педагогічних знахідок завдяки яким можна досягти гармонічного багатогранного розвитку учнів, підвищити їх мотивацію щодо освітньої та пізнавальної діяльності на уроці музичного мистецтва, активізувати розвиток їхнього творчого потенціалу.

Однак перед сучасною практикою загальної музичної освіти молодших школярів існує суперечність між ефективністю застосування пластичного інтонування для музичного розвитку учнів початкової школи та недостатнім рівнем його методичної розробленості для оптимально-практичного впровадження в освітній процес на уроках музичного мистецтва.

Мета статті – висвітлити питання розвитку емоційної сприйнятливості учнів початкової школи засобами пластичного інтонування та розглянути види пластичного інтонування на уроках «Мистецтва».

Виклад основного матеріалу. Пластичне інтонування відрізняється від простих рухів завдяки потенціально ширшим можливостям відтворення засобів музичної виразності. Для розвитку емоційної сприйнятливості молодший шкільний вік, у сукупності з іншими особистісними механізмами, визнано найбільш чутливим, адже психологічні особливості та емоційна сфера молодших школярів починає активно формуватися саме на даному етапі розвитку.

Сучасна наука заходиться у постійному пошуку найбільш ефективних та результативних методів для оптимізації освітнього процесу, одним з таких є метод «пластичного інтонування». Даний метод скерований на опанування засобів «активного сприймання» музики та розвитку емоційної сприйнятливості молодших школярів.

У процесі впровадження в урок музичного мистецтва пластичного інтонування у дітей молодшого шкільного віку відбувається активізація розвитку наступних якостей особистості, зокрема: здатності до музичного узагальнення, стійкості уваги, асоціативного мислення, емоційно-образного сприймання, цілісного усвідомлення музичного матеріалу, а також оптимізується процес розвитку загальної музикальності молодших школярів тощо. Отже, пластичне інтонування сприяє формуванню ціннісно-усвідомленого сприймання творів музичного мистецтва на основі розвитку емоційної сприйнятливості.

Проведений аналіз шкільних програм «Музичного мистецтва» дозволяє зазначити, що завдяки впровадженню пластичного інтонування педагоги мають на меті виконання комплексного завдання: формування емоційної сприйнятливості та інтонаційно-слухового досвіду учнів молодшого шкільного віку для перспективного формування творчої активності, уяви, здатності до співпереживання, що в свою чергу сприятиме інтенсифікації розвитку музичного мислення і креативних проявів дітей у різноманітних видах музичної діяльності.

Підсумовуючи результати науково-методичних досліджень з окресленої проблематики, можна узагальнити висновки вчених щодо двох нероздільно взаємопов'язаних дефініцій, зокрема:

– емоційне сприйняття – *процес, який триває упродовж вивчення та пізнання творів музичного мистецтва;*

– емоційна сприйнятливість – *специфічна індивідуальна властивість кожного окремого індивіда.*

Емоційна сприйнятливість музичних образів є глибоким психолого-педагогічним феноменом, в тлумаченні та характеристиці якого зустрічаються різні визначення та підходи. Розглянувши дослідження та погляди вчених, можна визначити сутність дефініції «емоційна сприйнятливість» – як індивідуальну здатність особистості молодшого школяра до емоційної реакції на музику, відчуття характеру та настрою твору мистецтва, здатність до співпереживання, а також до емоційно-образної уяви тощо.

Завдяки пластичному інтонуванню діти мають можливість уявно «зануритись» у музичний образ, а рухи та жести виступають формою образно-емоційного відтворення змісту музичного твору. Феномен пластичних засобів полягає у властивості узагальнення емоцій та образів. Завдання педагога полягає у пошуку універсальних рухів для віддзеркалення змісту музики. Важливо, щоб рухи були доступними розумінню учнів молодшого шкільного віку, а також виразними, щоб діти самостійно могли визначити характер музичного твору. Впродовж практикування пластичного інтонування в учнів розвивається здатність до усвідомленого «внутрішнього переживання» музичних образів, що дозволяє підвищити якість вивчення та виконання обраних творів.

Пластичне інтонування є продуманим або спонтанним рухом тіла (відповідно до поставленого завдання), який виражає образно-змістове наповнення твору музичного мистецтва. За допомогою впровадження на уроці музичного мистецтва пластичного інтонування учні цілісно сприймають та усвідомлюють твір, вдосконалюють свій музично-естетичний досвід, узагальнюють свій базис знань щодо музичних творів. Пластичне інтонування досить креативно поєднується з усіма видами музичної діяльності учнів на уроці. Завдяки рухам, пластиці діти можуть виражати свої емоції, відчуття музики, свій душевний стан без застосування словесних характеристик.

Пластичне інтонування у шкільній практиці є ефективним наочно-практичним методом активізації сприймання музичного матеріалу особливо при роботі з учнями у яких ще недостатньо розвинений звуко-висотний слух. Завдяки чому у дітей формується індивідуальний творчо-діяльнісний підхід до процесу музичного сприйняття.

В учнів молодшого шкільного віку пластичне інтонування може викликати спонтанну реакцію на музику. Учитель повинен розвивати у них здатність до сприймання музики та відтворення її змісту за допомогою усвідомлених та продуманих музично-ритмічних рухів. Пластичне інтонування передбачає відсутність напруги, скутості, жести повинні бути природними. Це завдання можна буде легше реалізувати якщо задіювати ігровий компонент. Діти поступово навчаються відчувати та передавати емоційну палітру твору, адже перебуваючи у певному ігровому образі, вони переживають цілий спектр почуттів, викликаний музичним твором, що дозволить передати їх у русі.

Розвиток емоційної сприйнятливості засобами пластичного інтонування сприяє здатності до усвідомлення засобів музичної виразності та допомагає молодшим школярам досягти успіху у всіх видах музичної діяльності. На початковому етапі навчання учні потребують допомоги та керівництва з боку педагога, а пізніше, у них виникає потреба у реалізації самостійної творчої діяльності.

Розвиток навичок пластичного інтонування є поступовим процесом, який триває упродовж всього періоду навчання, є частиною комплексного вирішення основних завдань музичного виховання для реалізації якого потрібно враховувати наступні принципи: доступність, диференційований підхід до школярів, систематичність, послідовність, від простого – до складного, активність, наочність тощо.

Застосовуючи пластичне інтонування педагог повинен слідкувати за логікою розвитку і будовою музичного матеріалу. Тому, при постановці драматургії рухів, варто дотримуватись наступних правил:

1) рухи повинні логічно відтворювати розвиток подій та сюжетну лінію музичного твору «зав'язка – кульмінація – розв'язка»;

2) обов'язково враховувати зміни музичного полотна, які повинні відобразитися у характері та інтенсивності жестів (розвиток мелодійної лінії, стрибкоподібність, хвилеподібність; особливості змін динаміки тощо);

3) процес пластичного інтонування передбачає підкреслення закінчень музичних фраз і речень (наприклад, долоньки рук спрямовуються одна до одної, а якщо музика вимагає подальшого розвитку долоньки підіймаються вгору, або розводяться у різні боки);

4) віддзеркалювати попередньо підібраними, характерними жестами повтори музичних тем, лейтмотивів, фраз, речень у повторах рухів та жестів.

Можна визначити орієнтовну поетапність впровадження пластичного інтонування:

7) *перший етап* ознайомлення та формування уявлень учнів про особливості пластичного самовираження під музику;

8) *другий етап* набуття досвіду та навичок «пластичного» інтонування;

9) *третій творчо-діяльнісний етап* готовності учнів до самостійного створення авторських імпровізаційних пластичних етюдів.

На сьогоднішній день теорія та практика загальної музичної освіти у початковій школі має у своєму арсеналі цілий комплекс технологій та методів впровадження пластичного інтонування на уроках музичного мистецтва. Однією з ефективних є методика, яку запропонувала ізраїльська дослідниця В. Коен. Вона ввела «методику дзеркала», «метод музичних дзеркал». Суть даної методики полягає у віддзеркаленні рухів вчителя учнями класу; педагог, наче у дзеркалі, відображає зміст музичного матеріалу, емоційно-пластично відтворюючи музичні образи.

Методична система «музичних дзеркал» включає в себе наступні особливості:

1) музичні речення, теми, фрази, які повторюються передбачають повтор у руках; варійовані повтори – змінені рухи;

2) рух мелодії у «дзеркалі» відображає рух мелодії; необхідно враховувати інтонацію (питальну-домінанту, чи стверджувальну-тоніку), відповідно до цього виконувати відкритий чи закритий рух;

3) енергетична напруженість, зміни динаміки музичного твору повинна знаходити віддзеркалення у або легких, ніжних, широких, насичених рухах; у жестах логічно повинна відобразитись змістова лінія музичного матеріалу, а саме: вступ, розвиток, кульмінація та завершення.

За методикою В. Коен, максимального ефекту під час створення «дзеркала» можна досягти не тільки після повторного слухання музичного матеріалу, але і під час практики читання нотного тексту. Педагогу варто звертати увагу на небезпеку домінуючої ролі учителя при використанні методу дзеркал і пластичного інтонування зокрема. Аналізуючи педагогічні можливості та ефективність даної методики варто зазначити, що, застосовуючи методику дзеркал учитель бере на себе відповідальність спонукати дітей до креативності та творчості, адже, педагог пропонуючи своє розуміння музичного твору, може не задумуючись запрограмувати учнів, нав'язавши їм своє бачення. Щоб уникнути цього, учителю варто пропонувати учням виконання базових рухів, враховуючи сюжетну лінію музичного матеріалу, запропонувати молодшим школярам проявити креативність та творчість, стосовно до свого прочитання образів музичного твору.

Використовуючи пластичне інтонування учень наче «прочитує» ідею музичного твору. Пластичне інтонування може виникати спонтанно, але, знаючи нерозривність музичної і пластичної виразності, вчитель повинен спонукати дітей до усвідомленого сприймання музики. Дітям можна пропонувати для виконання різноманітні рухи, наприклад: імітація гри на уявних музичних інструментах відповідно до характеру музики; похитування корпусом; крокування; хоровод; танцювальні елементи; висхідні та низхідні жести рук; рухи пальчиками, які імітують краплинки дощу, політ сніжинок, чи осінніх листочків тощо.

Найкраще учням пропонувати лише підказки та натяки, ніж вивчати з ними готові варіанти пластичного інтонування. Варто обмежуватися тільки натяками і підказками, здатними допомогти дитині, а не програмувати її, враховуючи свободу творчості учнів початкової школи. Завдяки пластичному інтонуванню учні навчаються відчувати фразування, пульсацію, характер твору, а також це дозволить проявити творчу ініціативу, креативність тощо.

Виділяють наступні види пластичного інтонування:

Вільне диригування – імітація диригентських жестів. Учні передають емоційно-образну палітру твору, темпові та динамічні зміни тощо. Педагогу варто скеровувати дії учнів, допомагаючи невеликими підказками, особливо на початковому етапі.

Вільне диригування розкріпачує дітей, активізує увагу під час слухання музики від початку до кінця. Зміна характеру музики, вимагає змін у рухах, а це означає, що педагог може спостерігати і контролювати сконцентрованість уваги молодших школярів. Диригентський жест допомагає дітям відчувати інтонаційно-образний зміст музики.

Імітація гри на музичних інструментах – імітуючи гру на музичних інструментах рухами рук, учні реалізують завдання: відтворити характер музики за допомогою імітації методів звуковидобування на різноманітних інструментах.

Створення пластичних етюдів – за допомогою рухів та жестів рук під музичний супровід, молодші школярі відтворюють: емоційний фон людини (смуток, горе, радість, мрійливість, апатія тощо); явища природи (пориви вітру, розкати грому, погойдуння квітів, пташиний політ, бурхливий потік ріки, хвилі моря тощо).

Інсценування пісні – сприяє усвідомленню школярами настрою, емоційно-образного змісту музичного твору, завдяки виконанню виразних рухів, які характеризують окремих героїв, персонажів та груп учасників. Бажано застосовувати елементи костюмів, різноманітний інвентар, маски тощо. Інсценізація проходить більш успішно, коли педагог підбирає твори, які містять чітку і зрозумілу молодшим школярам сюжетну лінію.

Виконання танцювальних рухів сприяє розвитку координації рухів учнів, ритмічного чуття та музичного слуху тощо. На уроках мистецтва можна вводити вивчення фрагментів танців різних жанрів, наприклад, «козачок», «полька», «хоровод», «аркан» тощо. Адже танець це своєрідне театральне дійство де музика підказує характер рухів, що дає можливість уявно перенестись з учнями улюблені часові рамки, епохи, створити історію, яка оживає у жесті. У процесі моделювання образів танцювальної музики активно розвивається творча уява молодших школярів. За допомогою музично-пластичної діяльності учні створюють своєрідні танцювальні мініатюри, у яких передають свої відчуття і трактування музичних образів та сюжетів.

Висновки. Формування емоційної сприйнятливості у дітей молодшого шкільного віку пов'язане з активізацією процесів зіставлення звучання музичних інтонацій на основі дієво-практичного співпереживання змісту музики. Музично-рухова діяльність молодших школярів є найбільш доступним шляхом впливу на їх емоційну сферу, це один з перших кроків до пізнання та розуміння мистецтва. Пластичне інтонування є оптимальною формою емоційного «проживання» образів музичного твору.

Пластичне інтонування – це засіб активізації учнів на уроках мистецтва, спосіб більш глибокого пізнання світу музичного мистецтва. Воно сприяє: розвитку пізнавальних процесів учнів (зокрема пізнання світу музичного мистецтва), процесу розвитку навичок музичного сприймання; формуванню емоційно-естетичного, творчого досвіду дітей, пам'яті та уваги, що у свою чергу дає можливість скеровувати у потрібному емоційному ключі природну рухову активність учнів у вигляді оптимізації емоційно-моторного комплексу.

Дана стаття не вичерпує всіх аспектів окресленої проблематики. Подальша перспектива досліджуваної проблеми може реалізовуватись у впровадженні в практику шкільних уроків мистецтва цілеспрямованого та систематичного використання пластичного інтонування як одного з ефективних способів досягнення мети загальної музичної освіти – формування основ музичної культури особистості молодшого школяра як провідної складової його загальної духовної культури.

Література

1. Беземчук Л. Пластичне інтонування як вид творчої діяльності на уроках музичного мистецтва в школі. Техніка Е. Жак-Далькроза як засіб творчого самовираження особистості майбутнього вчителя мистецьких дисциплін: матеріали міжнародного науково-практичного семінару. Умань: Візаві, 2013. С. 15–18.
2. Дзюмеля А. Діагностичне дослідження художньо-образного сприйняття майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії засобами пластичного інтонування. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. Вип. 25 (30). 2018. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/25189/-Dzhumelia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Медведєв О. Розвиток емоційної сфери особистості дитини як психолого-педагогічна проблема. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/44/visnuk_27.pdf
5. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник: навч. посібн. Київ: Каравела, 2012. С. 328.

References

1. Bezemchuk, L. (2013). *Plastychnе intonuvannia yak vyd tvorchoi diialnosti na urokakh muzychnoho mystetstva v shkoli*. Tekhnika E. Zhak-Dalkroza yak zasib tvorchoho samovyrazhennia osobystosti maibutnoho vchytelia mystetskykh dystsyplin: materialy mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho seminaru. Uman: Vizavi [in Ukrainian].
2. Dzhumelia, A. (2018). *Diahnostychne doslidzhennia khudozhno-obraznoho spryniattia maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva ta khoreohrafii zasobamy plastychnoho intonuvannia*. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 14. Teorii i metodyka mystetskoï osvity*. Vyp. 25 (30). URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/25189/Dzhumelia.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
3. *Kontseptsiiia Novoi ukrainskoï shkoly*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
4. Medvediev, O. *Rozvytok emotsiinoï sfery osobystosti dytyny yak psykhoholo-pedahohichna problema*. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/44/visnuk_27.pdf [in Ukrainian].
5. Prykhodko, Yu.O. (2012). *Psykhoholichnyi slovnyk-dovidnyk*. Kyiv: Karavela [in Ukrainian].

Aliksiichuk O.

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Music
Kamianets-Podolskyi Ivan Ohienko National University
olenaaliaksiichuk@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2494-8173

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL SENSITIVITY IN YOUNGER SCHOOL STUDENTS BY MEANS OF PLASTIC INTONATION IN ART LESSONS

The article is devoted to the study and clarification of the problem of the development of emotional receptivity in younger schoolchildren by means of plastic intonation in art classes.

Summarizing the results of scientific and methodological research on the issues in question, the concept of "emotional perception" is considered i.e. a process that continues during the study and acquisition of works of musical art; "emotional susceptibility" is a specific individual property of each person.

The essence of the definition of "emotional receptivity" is concretized as the individual ability of a junior high school student's personality to emotionally react to music, feel the character and mood of a work of art, the ability to empathize, as well as to use emotional and figurative imagination, etc.

The phasing of the introduction of plastic intonation has been determined: the stage of familiarization and formation of students' ideas about the peculiarities of plastic self-expression when exposed to a piece of music; the stage of acquiring experience and skills of "plastic" intonation; the creative and activity stage of students' readiness to independently create the author's improvisational plastic sketches.

A complex of technologies and methods of implementing plastic intonation in music lessons is described, in particular, by V. Cohen's technique named "mirror method" or "musical mirror method", whose essence is the reflection of the teacher's movements by the students of the class (the teacher, as if in a mirror, reflects the content of the musical material, emotionally and plastically reproducing musical images).

The potential of the method of plastic intonation is highlighted, which is designed to: activate and develop the students' cognitive process, the process of musical perception; direct the natural motor activity of students in the desired emotional key in the form of optimization of the emotional-motor complex.

The prospects of using plastic intonation in art lessons in general secondary education establishments are outlined.

Key words: emotional receptivity, educational process, younger schoolchildren, music lessons, plastic intonation.